

KOMUNIKATY–RELACJE

Piotr Siuda

Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy

Daria Jankowiak

Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

Stanisław Krawczyk

Uniwersytet Warszawski

GRANICE KREATYWNOŚCI. DYSKURS DOTYCZĄCY POSTACI TYPU *MARY SUE* W AMATORSKIEJ TWÓRCZOŚCI LITERACKIEJ A REGUŁY FUNKCJONOWANIA SPOŁECZNOŚCI FANOWSKICH

ABSTRACT

Some participants of popular culture do not confine themselves to a one-time contact with a favorite book or movie. Instead, they return to fictional worlds, creating literary texts based on original works and sharing these texts with other followers of the same pop-products. A number of these fan-made pieces contain idealized characters whose mentalities tend to be very similar to the personalities of their creators. Such characters, who are known under the name of Mary Sue, frequently become an object of harsh criticism on the readers' part. The paper presents various forms of so strong a negative reaction and describes its possible causes, basing on the analysis of a discourse created by the users of Mirriel Literary Forum (a message board which attracts people who are interested in amateurs' literary pieces). The main goal of the paper is to demonstrate how the information obtained in discourse analysis may shed new light on the rules which govern the lives of

all kinds of fan communities – most importantly, the rule of staying faithful to the object of one's passion, that is, to the worlds created by professional authors. Apart from that, the paper demonstrates a concise discussion of the strong and weak points of the method employed.

Key words:

fans, fan communities, fan fiction, Mary Sue, discourse analysis

1. Fani, fikcja fanowska i *mary sue*

Fan nie jest typowym odbiorcą kultury popularnej, ponieważ nie konsumuje dóbr, aby wejść z nimi w jednorazowy kontakt, nie czyta książki po to, żeby odłożyć ją na półkę i o niej zapomnieć. Z przedmiotem zaangażowania wiąże wielbiciela silny związek afektywny, który nakazuje wielokrotnie powracać do danego tekstu kultury: parokrotnie oglądać ten sam film, szukać okazji do rozmów o ulubionym serialu, zdobywać szczegółową wiedzę na temat wybranego komiksu czy cyklu powieściowego¹.

Podobnie jak Henry Jenkins pragniemy zaznaczyć, że miłośnik różni się od przeciętnego konsumenta pod kilkoma względami². Po pierwsze, dąży do zetknięcia się z innymi fanami oraz konstytuuje z nimi szczególnego rodzaju społeczności, których członkowie rozmawiają o pop-produktach, nieustannie negocjując nadawane im znaczenia. Uczestnictwo w interakcjach zachodzących w obrębie tych zbiorowości jest istotną częścią życia wielbicieli; niejednokrotnie zajmuje nawet parę godzin dziennie.

Po drugie, w dzisiejszych warunkach istnienie takich wspólnot jest w bardzo wielu wypadkach oparte na komunikacji internetowej, zachodzącej niejako na przekór odległości, miłośnicy mogą mieszkać daleko od siebie. Nastąpiło uwolnienie się od terytorium, w czym niebywałą rolę odegrał Internet, umożliwiając szyb-

¹ L. Grossberg, *Is there a Fan in the House?: The Affective Sensibility of Fandom* [w:] *The Adoring Audience: Fan Culture and Popular Media*, L.A. Lewis (red.), London–New York 1992; C.L. Harrington, D.D. Bielby, *Soap Fans: Pursuing Pleasure and Making Meaning in Everyday Life*, Philadelphia 1995, s. 137; J. Clarke, *Affective Entertainment in "Once More with Feeling": A Manifesto for Fandom*, „Refractory: A Journal of Media Entertainment” 2003, vol. 2, <http://blogs.arts.unimelb.edu.au/refractory/2003/03/18/affective-entertainment-in-once-more-with-feeling-a-manifesto-for-fandom-jamie-clark> [dostęp: 07.03.2012].

² H. Jenkins, *Textual Poachers: Television Fans and Participatory Culture*, London–New York 1992, s. 209–213.

ki kontakt między rozproszonymi przestrzennie jednostkami³. Inaczej mówiąc, fani często tworzą tak zwane internetowe społeczności, czyli miejsca w cyberprzestrzeni, gdzie spotykają się ludzie wchodzący ze sobą w znaczące interakcje⁴.

Powstanie tego rodzaju grup to znakomite zobrazowanie dawno już odnotowanego przez socjologów zaniku wspólnoty rozumianej jako totalna, samowystarczalna oraz taka, do której przynależy się automatycznie wskutek zajmowania tego samego obszaru⁵. W społeczeństwie nowego typu – sieciowym – mówi się już o społecznościach ukonstytuowanych z osób z różnych części kraju (czy wręcz całego świata), przy czym ważne jest, żeby przejawiały one podobne zainteresowania, poglądy i pasje⁶. W takich kategoriach można rozpatrywać wszelkie wspólnoty fanów, także te internetowe, będące miejscem, gdzie toczą się rozmowy o danym dobru kulturowym oraz gdzie wielbiciele dzielą się swoimi wytworami.

Zdaniem Jenkinsa trzecią cechą miłośników jest to, że budują oni wokół siebie tak zwany świat sztuki (*art world*), powołując do życia nowe dzieła produkowane amatorsko i powstające na podstawie tego, czym wielbiciele się fascynują. Fani mogą zatem oddolnie tworzyć traktujące o przedmiocie ich zaangażowania filmy, opowiadania, rysunki, serwisy www i tak dalej⁷. Omawiany świat składa się jednak nie tylko z towarów kulturowych, ale także systemu wartości i norm, w tym tych regulujących ocenę dzieł oraz cyrkulację produkcji w społeczności. Mówiąc krótko – wielbiciel to konsument niezwykle zaangażowany i produktywny, który może żyć pełnią fanowskiego życia tylko w aktywnej wspólnocie ludzi podobnych do niego⁸.

³ Zob. P. Siuda, *Wpływ Internetu na rozwój fandomów, czyli o tym, jak elektroniczna sieć rozwija i popularyzuje społeczności fanów* [w:] *Media i społeczeństwo: Nowe strategie komunikacyjne*, M. Sołowski (red.), Toruń 2008.

⁴ Zob. H. Rheingold, *The Virtual Community: Homesteading on the Electronic Frontier*, Cambridge 1993.

⁵ Zob. K. Sowa, *Wstęp do socjologicznej teorii zrzeczeń*, Warszawa 1988, s. 19–25.

⁶ Zob. K. Doktorowicz, *Społeczności wirtualne – cyberprzestrzeń w poszukiwaniu utraconych więzi* [w:] *Społeczeństwo informacyjne: Wizja czy rzeczywistość?*, L. Haber (red.), Kraków 2004; P. Norris, *The Bridging and Bonding Role of Online Communities* [w:] *Society Online: The Internet in Context*, P.N. Howard, S. Jones (red.), London 2004; M. Szpunar, *Społeczności wirtualne jako nowy typ społeczności – eksplikacja socjologiczna*, „Studia Socjologiczne” 2004, nr 2.

⁷ J. Tulloch, H. Jenkins, *Science Fiction Audiences: Watching Doctor Who and Star Trek*, London–New York 1995, s. 142; N. Abercrombie, B. Longhurst, *Audiences: A Sociological Theory of Performance and Imagination*, London–Thousand Oaks–New Delhi 1998, s. 138.

⁸ Zob. P. Siuda, *Kultury prosumpcji: O niemożności powstania globalnych i ponadpaństwowych społeczności fanów*, Warszawa 2012.

John Fiske pisał o trzech typach twórczości miłośników: semiotycznej, enuncjacyjnej oraz tekstualnej⁹. Pierwsza związana jest wyłącznie z wypracowywaniem nowych znaczeń, czyli interpretacji nabywanych pop-dóbr. Wielbiciele produkują również enuncjacyjnie, to jest przez interakcje ukształtowane wokół owych sensów – działalność taka przejawia się na przykład w organizowaniu zlotów czy różnych akcji protestacyjnych (choćby przeciwko zdjęciu danego serialu z anteny)¹⁰. Twórczość tekstualna to nic innego niż kreacja wspomnianych już tekstów.

Analiza przedstawiona w dalszych partiach artykułu dotyczy dyskursu skoncentrowanego na produktach tekstualnej działalności fanów. Ścisłej mówiąc, chodzi o konkretny typ aktywności, jakim jest pisanie *fan fiction*, czyli fikcji literackiej tworzonej przez wielbicieli, zazwyczaj kontynuującej nierozwinięte w oryginale wątki lub przedstawiającej zupełnie nowe historie osadzone w uniwersum znanym z oficjalnych pop-produkcji¹¹. Tego rodzaju teksty są pisane głównie prozą i wykorzystują konwencje różnych gatunków literackich, na przykład romansu lub thrillera¹².

Badacze wyróżniają rozmaite typy fanfików (spolszczona nazwa *fan fiction*), przy czym kategorie ukute przez naukowców pokrywają się zwykle z tymi, które funkcjonują wśród miłośników¹³. W literaturze akademickiej wskazuje się na dokonywane przez fanów rekontekstualizacje, czyli alternatywne wyjaśnienia zdarzeń ze świata utworów. Mówi się o poszerzaniu ram czasowych uniwersum (tj. pokazywaniu, co działo się z danym bohaterem przed akcją opisaną w oryginalnym tekście) lub ponownym skupieniu uwagi, czyli rozwinięciu narracji w oparciu o postacie drugoplanowe lub epizodyczne. Inne typy to: zrównanie moralne (bohaterowie „źli” stają się „dobrymi”), zmiana gatunku (z *science fiction* powstaje romans), połączenie (wielbiciele nazywają je terminem *crossover*) bądź przeniesienie, czyli zespalanie uniwersów z różnych produkcji albo przenoszenie protagonistów w inne, alternatywne realia (na przykład do jakiejś epoki w dziejach ludzkości). Inną często spotykaną formę fanfików stanowi intensyfikacja emocjonalna – dobrą

⁹ J. Fiske, *The Cultural Economy of Fandom* [w:] *The Adoring Audience: Fan Culture and Popular Media*, L.A. Lewis (red.), London–New York 1992, s. 30–49.

¹⁰ Zob. M.C. Scardaville, *Accidental Activists: Fan Activism in the Soap Opera Community*, „American Behavioral Scientist” 2005, nr 7, vol. 48.

¹¹ Zob. S. Pugh, *The Democratic Genre: Fan Fiction in a Literary Context*, Glasgow 2005, s. 13–89; P. Siuda, *Fanfiction – przejaw medialnych fandomów* [w:] *Człowiek a media: Obserwacje – wizje – obawy*, W. Gruszczyński, A. Hebda (red.), Warszawa 2007.

¹² Literaturoznawczego pojęcia gatunku używamy tutaj w szerokim znaczeniu odpowiadającym sensowi angielskiego terminu *genre*. Zob. A. Gemra, *Literatura popularna. Literatura gatunków?* [w:] *Retoryka i badania literackie. Rekonesans*, J.Z. Lichański (red.), Warszawa 1998.

¹³ H. Jenkins, op.cit., s. 162–177; J. Storey, *Studia kulturowe i badania kultury popularnej*, Kraków 2003, s. 121.

UWAGA!

Cały artykuł można zakupić na stronie:

[http://www.kultura-i-
edukacja.pl/sklep/produkt/156/kie 2 2013 piotr siuda .ht
ml](http://www.kultura-i-edukacja.pl/sklep/produkt/156/kie_2_2013_piotr_siuda_.html)

ale to samo dotyczy twórców filmów, komiksów, seriali i innych dzieł). Niekiedy tego rodzaju kontrola społeczna przybiera formę bezpośredniego ataku na określoną postać podejrzaną o marysuizm, natomiast w innych sytuacjach ma charakter bardziej ogólny i dotyczy wszelkich bohaterów typu *Mary Sue* (jest tak zarówno w prześmiewczych wypowiedziach, jak też w dyskusjach i analizach quasi-naukowych). W każdym z tych przypadków już samo określenie „Mary Sue”, będące niewątpliwym stereotypem językowym, stanowi wyraz wyznaczonej przez grupę antywartości.

Najważniejszą prawidłowością funkcjonowania społeczności fanowskich, którą ujawniło omówione badanie, jest oddziaływanie wartości bycia wiernym oryginalnemu produktowi. Jak pokazuje przykład *fan fiction* z postaciami typu *Mary Sue*, wartość ta w istotnym stopniu kieruje nawet tekstualną produktywnością wielbicieli – stanowiącą, jak mogłoby się wydawać, najbardziej dobitny sposób twórczego wzbogacania i przekształcania oryginalnych światów przedstawionych. Nie oznacza to oczywiście, że miłośnicy są bezwolnymi naśladowcami, ale ich kreatywność ma pewne granice.

LITERATURA:

- Abercrombie N., Longhurst B., *Audiences: A Sociological Theory of Performance and Imagination*, London–Thousand Oaks–New Delhi 1998.
- Åström B., *Let's get those Winchesters Pregnant: Male Pregnancy in Supernatural Fan Fiction*, „Transformative Works and Cultures” 2010, vol. 4, <http://journal.transformativeworks.org/index.php/twc/article/view/135> [dostęp: 10.03.2012].
- Brooker W., *Using the Force: Creativity, Community and Star Wars Fans*, New York–London 2002.
- Busse K., *My Life Is a WIP on My LJ: Slashing the Slasher and the Reality of Celebrity and Internet Performances* [w:] *Fan Fiction and Fan Communities in the Age of the Internet*, K. Hellekson, K. Busse (red.), Jefferson–London 2006.
- Chandler-Olcott K., Mahar D., *Adolescents' Anime-Inspired 'Fanfiction': An Exploration of Multiliteracies*, „Journal of Adolescent & Adult Literacy” 2003, nr 7, vol. 46.
- Cicioni M., *Male Pair-Bonds and Female Desire in Fan Slash Writing* [w:] *Theorizing Fandom: Fans, Subculture and Identity*, C. Harris, A. Alexander (red.), New Jersey 1998.
- Clarke J., *Affective Entertainment in „Once More with Feeling”: A Manifesto for Fandom*, „Refractory: A Journal of Media Entertainment” 2003, vol. 2, <http://blogs.arts.unimelb.edu.au/refractory/2003/03/18/affective-entertainment-in-once-more-with-feeling-a-manifesto-for-fandom-jamie-clarke> [dostęp: 07.03.2012].

- Czyżewski M., *Elementy i całości. O niektórych dylematach analizy dyskursu* [w:] *Analiza dyskursu w socjologii i dla socjologii*, A. Horolets (red.), Toruń 2008.
- Derecho A., *Archontic Literature: A Definition, a History, and Several Theories of Fan Fiction* [w:] *Fan Fiction and Fan Communities in the Age of the Internet*, K. Hellekson, K. Busse (red.), Jefferson–London 2006.
- Dhaenens F., Van Bauwel S., Biltreyst D., *Slashing the Fiction of Queer Theory: Slash Fiction, Queer Reading, and Transgressing the Boundaries of Screen Studies, Representations, and Audiences*, „Journal of Communication Inquiry” 2008, nr 4, vol. 32.
- Doktorowicz K., *Spoleczności wirtualne – cyberprzestrzeń w poszukiwaniu utraconych więzi* [w:] *Społeczeństwo informacyjne: Wizja czy rzeczywistość?*, L. Haber (red.), Kraków 2004.
- Driscoll C., *One True Pairing: The Romance of Pornography and the Pornography of Romance* [w:] *Fan Fiction and Fan Communities in the Age of the Internet*, K. Hellekson, K. Busse (red.), Jefferson–London 2006.
- Fiske J., *The Cultural Economy of Fandom* [w:] *The Adoring Audience: Fan Culture and Popular Media*, L.A. Lewis (red.), London–New York 1992.
- Gajda S., *Nowe społeczności dyskursywne a edukacja komunikacyjna* [w:] *Zmiany w publicznych zwyczajach językowych*, J. Bralczyk, K. Mosiołek-Kłosińska (red.), Warszawa 2001.
- Gemra A., *Literatura popularna. Literatura gatunków?* [w:] *Retoryka i badania literackie. Rekonesans*, J.Z. Lichański (red.), Warszawa 1998.
- Grossberg L. *Is there a Fan in the House?: The Affective Sensibility of Fandom* [w:] *The Adoring Audience: Fan Culture and Popular Media*, L.A. Lewis (red.), London–New York 1992.
- Gruber H., *Analiza komunikacji w nowych mediach* [w:] *Jakościowa analiza dyskursu w naukach społecznych*, R. Wodak, M. Krzyżanowski (red.), Warszawa 2011.
- Harrington C.L., Bielby D.D., *Soap Fans: Pursuing Pleasure and Making Meaning in Everyday Life*, Philadelphia 1995.
- Jenkins H., *Star Trek Rerun, Reread, Rewritten: Fan Writing as Textual Poaching*, „Critical Studies in Mass Communications” 1988, nr 2, vol. 5.
- Jenkins H., *Textual Poachers: Television Fans and Participatory Culture*, London–New York 1992.
- Karpovich A.I., *The Audience as Editor: The Role of Beta Readers in Online Fan Fiction Communities* [w:] *Fan Fiction and Fan Communities in the Age of the Internet*, K. Hellekson, K. Busse (red.), Jefferson–London 2006.
- Lisowska-Magdziarz M., *Analiza tekstu w dyskursie medialnym*, Kraków 2006.
- McKee A., *How to Tell the Difference between Production and Consumption: A Case Study in Doctor Who Fandom* [w:] *Cult Television*, S. Gwennllian-Jones, R.E. Pearson (red.), Minneapolis–London 2004.

- Moore R.C., *All Shapes of Hunger: Teenagers and Fanfiction*, „Voice of Youth Advocates” 2005, nr 1, vol. 28.
- Norris P., *The Bridging and Bonding Role of Online Communities* [w:] *Society Online: The Internet in Context*, P.N. Howard, S. Jones (red.), London 2004.
- Pisarek W., *Polskie słowa sztandarowe i ich publiczność*, Kraków 2002.
- Pugh S., *The Democratic Genre: Fan Fiction in a Literary Context*, Glasgow 2005.
- Rheingold H., *The Virtual Community: Homesteading on the Electronic Frontier*, Cambridge 1993.
- Rzeczkowski, M. *Trochę inna baśń*, Blog Trochę inna baśń, <http://marcinrzeczkowski.com/stories/?p=346> [dostęp: 14.09.2012].
- Scardaville M.C., *Accidental Activists: Fan Activism in the Soap Opera Community*, „American Behavioral Scientist” 2005, nr 7, vol. 48.
- Segall M., *Career Building Through Fan Fiction Writing*, New York 2007.
- Siuda P., *Fanfiction – przejaw medialnych fandomów* [w:] *Człowiek a media: Obserwacje – wizje – obawy*, W. Gruszczyński, A. Hebda (red.), Warszawa 2007.
- Siuda P., *Kultury prosumpcji: O niemożności powstania globalnych i ponadpaństwowych społeczności fanów*, Warszawa 2012.
- Siuda P., *Wpływ Internetu na rozwój fandomów, czyli o tym, jak elektroniczna sieć rozwija i popularyzuje społeczności fanów* [w:] *Media i społeczeństwo: Nowe strategie komunikacyjne*, M. Sokołowski (red.), Toruń 2008.
- Sowa K., *Wstęp do socjologicznej teorii zrzeszeń*, Warszawa 1988.
- Stasi M., *The Toy Soldiers from Leeds: The Slash Palimpsest* [w:] *Fan Fiction and Fan Communities in the Age of the Internet*, K. Hellekson, K. Busse (red.), Jefferson–London 2006.
- Storey J., *Studia kulturowe i badania kultury popularnej*, Kraków 2003.
- Szpunar M., *Społeczności wirtualne jako nowy typ społeczności – eksplikacja socjologiczna*, „Studia Socjologiczne” 2004, nr 2.
- Tulloch J., Jenkins H., *Science Fiction Audiences: Watching Doctor Who and Star Trek*, London–New York 1995.
- Willis I., *Keeping Promises to Queer Children: Making Space (for Mary Sue) at Hogwarts* [w:] *Fan Fiction and Fan Communities in the Age of the Internet*, K. Hellekson, K. Busse (red.), Jefferson–London 2006.
- Wodak R., *Wstęp: Badania nad dyskursem – ważne pojęcia i terminy* [w:] *Jakościowa analiza dyskursu w naukach społecznych*, R. Wodak, M. Krzyżanowski (red.), Warszawa 2011.
- Woledge E., *Intimatopia: Genre Intersections Between Slash and the Mainstream* [w:] *Fan Fiction and Fan Communities in the Age of the Internet*, K. Hellekson, K. Busse (red.), Jefferson–London 2006.